

Elenco degli ex alunni del Pontificio Istituto Biblico (1909–1994), Roma 1994, ss. 148

W roku 1999 upłynęło 90 lat od chwili erygowania przez św. Piusa X Papieskiego Instytutu Biblijnego (Pontificium Institutum Biblicum; 7 V 1909) w Rzymie – wyższej uczelni kościelnej typu uniwersyteckiego, złączonej w roku 1928 – przy zachowaniu pełnej autonomii – z Uniwersytetem Gregoriańskim i Papieskim Instytutem Orientalistycznym w Papieski Uniwersytet Studiów Kościelnych. Na przestrzeni już bez mała wiekowej działalności, mury Biblicum opuściło kilka tysięcy absolwentów, spośród których wcale liczne grono osiągnęło godności biskupie i kardynalskie, wielu zaś poświęciło się pracy dydaktyczno-naukowej w różnych regionach świata chrześcijańskiego. Ich losy pomagają nam śledzić wydany staraniem uczelni „Elenchus byłych alumnów Papieskiego Instytutu Biblijnego” – „Elenco degli ex alunni del Pontificio Istituto Biblico”, który ukazał się w 85. roku istnienia placówki, prezentując stan na dzień 1 III 1994. Niezbyt obszerna, lecz złożona dość drobną czcionką publikacja przynosi wiele cennych danych osobowych i statystycznych. W żadnym natomiast miejscu nie zostały uwidocznione imiona osób, którym omawiana edycja zawdzięcza swoje powstanie.

Elenchus dzieli się na kilka części, z których każdą omówimy pokrótce poniżej.

Po otwierającym całość spisie treści następują „Dati statistici” (s. 5). Wynika z nich, iż grono absolwentów i alumnów Biblicum za lata 1909–1994 sięga liczby około 6300, z których w odnośnej publikacji uwzględnionych zostało 5748 – 4557 żyjących i 1191 zmarłych, w tym 22 kardynałów i 189 biskupów. Poznajemy również ilość nadanych w omawianym okresie stopni naukowych, a także liczebność alumnów podług ich pochodzenia z poszczególnych kontynentów (wciąż bezapelacyjnie dominuje Europa – 3593; na drugim miejscu Ameryka Północna – 9610). Na s. 7–9 widnieją przydatne wykazy chronologiczne władz uczelni: rektorów (wśród nich kardynałowie Agostino Bea i Carlo Maria Martini), wicerektorów, dziekanów, sekretarzy generalnych, prefektów biblioteki, ekonomów i dyrektorów utworzonej w roku 1927 filii w Jerozolimie. Następnie zestawione zostały w porządku alfabetycznym nazwiska profesorów wykładających w Biblicum w roku publikacji elenchusa, tudzież pozostałych profesorów związanych z uczelnią od momentu jej erygowania, obecnie już nie prowadzących zajęć lub zmarłych (s. 10–12). Na s. 13 znajduje się zestawienie (również z podziałem na żyjących i zmarłych) imion absolwentów, których służba w Kościele Powszechnym uwieczniona została godnością kardynalską, zaś na s. 13–16 z kolei biskupów (według identycznego schematu). W grupie kardynałów napotyka się tu na takie nazwiska, jak Bernard Alfrink, Marco Ce, Eduard Clancy, Albert Decourtray, Joseph Frings, Franz König, Mi-

roslav Ivan Lubačivsky, Carlo Maria Martini czy Raul Francisco Primatesta. Warto dodać, że do grona tego dołączył niedawno Aloysius Matthew Ambrozic, metropolita Toronto, również wychowanek *Biblicum*, który kardynałat otrzymał 21 II 1998. W o wiele liczniejszym szeregu biskupów na wyróżnienie zasługuje osoba katolickiego patriarchy Aleksandrii obrządku koptyjskiego – Stefana (Stephanos) II Ghattas’a, obok którego w odnośnym wykazie widnieje także m. in. Archiwista i Bibliotekarz Świętego Kościoła Rzymskiego, arcybiskup Jorge Maria Mejía, czy reprezentant Stolicy Apostolskiej przy Federacji Rosyjskiej – arcybiskup John Bukovsky SVD. O ile przy żyjących hierarchach (dotyczy to zarówno kardynałów, jak też biskupów) podane zostały ich aktualne (oczywiście w odniesieniu do początków roku 1994) stolice, o tyle w przypadku zmarłych tego nie czyniono (należałoby oczekiwać wskazania ostatniej z piastowanych godności), ograniczając się w zestawieniu do samego imienia i nazwiska.

Największą wreszcie część publikacji (s. 17–136) wypełnia alfabetyczny wykaz żyjących absolwentów, w którym to znaleźli się i poprzednio zestawieni hierarchowie. Uwzględniono nadto osoby, które w momencie ukazywania się elenchusa znajdowały się w trakcie studiów w Papieskim Instytucie Biblijnym. Każda notka w tym zestawieniu przynosi informację na temat diecezji i kraju pochodzenia danego kapłana, jego ewentualnej przynależności zakonnej, lat studiów w *Biblicum*, uzyskanego tamże stopnia oraz aktualny adres zamieszkania. Zajmuje ona zwykle trzy, rzadziej dwie linijki druku (przy czym układ strony jest dwukolumnowy). Publikację zamyka wykaz zmarłych absolwentów (s. 137–146). Tu notki są krótsze (przeważnie po linijce na osobę), gdyż odeszła konieczność podawania adresów (starano się natomiast oznaczać rok śmierci, co jednak w większości przypadków się nie udało).

W odnośnych wykazach napotykaemy na częste przekręcenia nazw osobowych i geograficznych (np. Wrocław miast Wrocław, Vilkavinskis miast Vilkaviškis, itp.), co przy tego rodzaju edycjach jest wprawdzie trudne do uniknięcia, niemniej korzystającemu utrudniać będzie identyfikację postaci i miejsc.

W niniejszej recenzji szczególną uwagę pragniemy skupić na obecności polskich „akcentów” w tytułowej publikacji. Ponieważ w zasadniczej mierze poświęcona jest ona absolwentom, zaczniemy więc od nich. Nie znajdujemy nazwiska żadnego Polaka w gronie kardynałów kształcących się w swych młodszych latach w Papieskim Instytucie Biblijnym, niemało jest ich natomiast wśród biskupów. Żyjący to: Stanisław Gądecki, Ryszard Karpiński, Henryk Muszyński, Adam Odzimek, Tadeusz Rakoczy, Kazimierz Romaniuk, Edward Samsel, Piotr Skucha, Andrzej Suski, Jan Szlaga, Adam Śmigielski SDB i Wojciech Zięba. Tyłu ich uwzględniono w zestawieniu „*Ex-alumni vescovi*”, a którą to liczbę trzeba uzupełnić o osobę Pawła Cieślaka, wyniesionego do godności biskupiej w kilka miesięcy po ukazaniu się odnośnej edycji – 3 XII 1994. Co się tyczy natomiast grona zmarłych hierarchów, to znajdujemy tu takie postaci, jak Zygmunt Łoziński (1870–1932) – ordynariusz miński, a następnie piński (w 1957 wszczęto jego proces beatyfikacyjny), Paweł Czesław Rydzewski (1893–1951) – sufragan łomżyński, oraz Tomasz Wilczyński (1903–1965) – sufragan lubelski, później delegat prymasa Polski z uprawnieniami biskupa rezydencjalnego w Olsztynie.

„Polsko” brzmi również nazwisko kolejno sufragana w Detroit i ordynariusza Lansing (USA) Alexandra M. Zaleskiego (1906–1975), jak też Litwina Wincen- tego Padolskiego /Padolskis/ (1904–1960), w pierw sufragan w Wiłkowyszkach, a następnie rektora Kolegium Litewskiego pw. św. Kazimierza w Rzymie. Inna rzecz, że wyżej wyliczone postaci zmarłych biskupów nie każdy czytelnik elen- chusa od razu poprawnie skojarzy, jako że ich nazwiska zapisane zostały w nie- jednokrotnie zdeformowanej postaci (s. 16): *Lozinski Zygmund (Beato) [!]*, *Pa- dolski Vincentius*, *Rydzewski Ceslaus*, *Wilcwiniski Thomas*, *Zalewski Alexander*.

W gronie absolwentów nie obdarzonych sakrą liczba Polaków jest o wiele większa, mijałoby się tedy z celem nazwiska ich wszystkich tutaj zestawiać. Wy- notujemy niemniej niektóre postaci odgrywające czy to obecnie czy też uprzed- nio znaczącą rolę w życiu naukowym kręgu polskojęzycznego:

Bartnicki Roman (ur. 1943), prof. dr hab., rektor ATK (obecnie UKSW) od 1996;

Brzegowy Tadeusz (ur. 1941), prof. dr hab., kierownik Katedry Egzegezy Starego Testamentu PAT;

Chmiel Jerzy (ur. 1935), prof. dr hab., prorektor PAT od 1997;

Chrostowski Waldemar (ur. 1951), prof. dr hab., kierownik Katedry Egze- gezy Starego Testamentu ATK (UKWS);

Dąbek Tomasz Maria OSB (ur. 1952), prof. dr hab., kierownik Katedry Teologii Biblijnej PAT;

Jankowski Bogdan Augustyn OSB (ur. 1916), prof. dr hab., redaktor na- ukowy tzw. Biblii Tysiąclecia i autor (lub współautor) przekładu w niej Księgi Psalmów, Listów św. Pawła do Efezjan, do Filipian, do Kolosan i do Filemona oraz Apokalipsy św. Jana;

Rubinkiewicz Ryszard SDB (ur. 1939), prof. dr hab., kierownik Instytutu Nauk Biblijnych KUL, kierownik Katedry Literatury Międzytestamentalnej i Nauk Pomocniczych Bibliistyki KUL;

Stachowiak Lech (ur. 1926), prof. dr hab., były kierownik Katedry Egzege- zy Ksiąg Historycznych i Dydaktycznych Starego Testamentu KUL, autor (lub współautor) przekładu Księgi Psalmów oraz Księgi Jeremiasza i Daniela w tzw. Biblii Tysiąclecia;

Tronina Antoni (ur. 1945), prof. dr hab., kierownik Katedry Egzegezy Ksiąg Historycznych i Dydaktycznych KUL.

Spośród zmarłych wspomnieć można z kolei księży: Michała Kordela (1892–1936), prekursora odnowy liturgicznej w Polsce, założyciela czasopisma „Myste- rium Christi”; Stanisława Łacha (1906–1983), dziekana Wydziału Teologicznego KUL, redaktora pomnikowej serii komentarzy do Ksiąg Starego Testamentu; Piotra Stacha (1886–1961), profesora kolejno Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytetu Jagiellońskiego, egzegetę Nowego Testamentu.

Nazwiska Polaków znajdujemy również w gronie władz uczelnianych i pro- fesury Papieskiego Instytutu Biblijnego – poczynając od samego początku jego istnienia. I tak jezuita o. Ludwik Semkowski (1891–1977), związany z tąże pla- cówką od roku 1925, w pierw jako lektor języka hebrajskiego i aramejskiego, a następnie profesor nauk biblijnych, był w latach 1937–1945 dziekanem Wy-

działu Biblijnego (drugi z istniejących na uczelni wydziałów to Orientalistyczny). W latach 1949–1954 i powtórnie 1959–1972 stał on na czele utworzonej w roku 1927 filii Biblicum w Jerozolimie (jako dyrektor), w której zresztą od początku jej istnienia wykładał (archeologię i geografii biblijną oraz epigrafię semicką). Pomiędzy tym, w latach 1955–1959, był o. Semkowski rektorem Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie. Inny polski jezuita, o. Władysław Szczepański (1877–1927), od momentu utworzenia Papieskiego Instytutu Biblijnego w roku 1909 do roku 1915 był tamże profesorem archeologii biblijnej i języka hebrajskiego. Po I wojnie światowej współtworzył Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego i w latach 1919–1920 był jego dziekanem. W roku 1927 miał objąć kierownictwo wtenczas właśnie powstałej filii Biblicum w Jerozolimie (o której była już uprzednio mowa), lecz przed objęciem nowej funkcji zmarł.

W wykazie ekonomów Papieskiego Instytutu Biblijnego (s. 8) widnieje jeden jeszcze polski jezuita – o. Julian Smodlibowski (1867–1943), mający sprawować tę funkcję w latach 1914–1918. Tymczasem jednak „Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995” wskazuje, iż w omawianym okresie o. Smodlibowski pełnił różne funkcje zakonne kolejno w Chyrowie i we Lwowie, w Rzymie natomiast nie przebywał. Kwestia pozostaje tedy do wyjaśnienia.

Warto zwrócić nadto uwagę na nazwiska kilku dalszych profesorów Biblicum, nie wywodzących się wprawdzie z Polski, niemniej będących promotorem licencjatów i doktoratów wyżej wymienionych współczesnych biskupów polskich. Są to m. in.: Stanislas Lyonnet, Edouard des Places, Leopold Sabourin czy Albert Vanhoye – wszyscy czterej będący jezuitami. Nieobce ogółowi polskich czytelników literatury biblistycznej może być z kolei nazwisko francuskiego jezuitę Xavier’a Leon-Dufour’a, autora m. in. „Słownika Nowego Testamentu” i redaktora „Słownika teologii biblijnej” – obu przetłumaczonych na język polski przez biskupa Kazimierza Romaniuka.

Ogólnie można tedy stwierdzić, iż Papieski Instytut Biblijny odegrał trudną do przecenienia rolę w kształtowaniu życia intelektualnego Kościoła katolickiego w Polsce. A zatem i recenzowany „Elenchus ...” stać się może cennym źródłem informacji dla polskiego historyka Kościoła. Zarazem warto, by stał się on także w jakiejś mierze wzorcem do naśladowania dla naszych uczelni kościelnych, które mogłyby zatroszczyć się o wydanie spisów swoich własnych absolwentów (okragła data 2000 jest ku temu dobrą okazją), te zaś z pewnością okażą się w przyszłości dużą pomocą w kwerendach badaczy nie tylko parających się biografistyką.

Sebastian Niewiarowski